

BİBLİYOGRAFYA :

Seyyid Bey, *Üsûl-i Fıkıh: Medhal*, İstanbul 1333, s. 55; *Vatan*, İstanbul 9 Mart 1341/1925; *İkdam*, İstanbul 9-10 Mart 1341/1925; *Millî Nevsâl (1341 Sene-i Maliyesine Mahsus)*, Dördüncü Sene, İstanbul 1341, s. 23; Celâl Bayar, *Ben de Yazdım*, İstanbul 1965, I, 122; Naşit Hakkı Uluğ, *Üç Büyük Devrim*, İstanbul 1973, s. 100; Hasan Rıza Soyak, *Atatürk'ten Hatıralar*, İstanbul 1973, I, 182; Osman Öztürk, *Osmanlı Hukuk Tarihinde Mecelle*, İstanbul 1973, s. 96; Bilâl N. Şimşir, *Malta Sürgünleri*, Ankara 1985, s. 179, 183; Feroz Ahmad, *İttihat ve Terakki: 1908-1914* (trc. Nuran Yavuz), İstanbul 1986, s. 156-157, 289-290; Mazhar Müfit Kansu, *Erzurum'dan Ölümlüne Kadar Atatürk'le Beraber*, Ankara 1988, I, 142, 144; Tarık Zafer Tunaya, *Türkiye'de Siyasal Partiler*, İstanbul 1989, III, 379; Sami Erdem, *Seyyid Bey'in İslam Hukuku Sahasındaki Çalışmalarının Değeri* (yüksek lisans tezi, 1993), MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü; a.m.f., "Cumhuriyet'e Geçiş Sürecinde Hilâfet Teorisine Alternatif Yaklaşımlar: Seyyid Bey Örneği (1922-1924)", *Divân: İlmî Araştırmalar*, sy. 2, İstanbul 1996, s. 119-146; *Türk Parlamento Tarihi: TBMM-II. Dönem 1923-1927* (haz. Kâzım Öztürk), Ankara 1995, III, 445-446; *Türk Hukuk ve Siyaset Adamı Seyit Bey Sempozyumu: 16 Mayıs 1997* (haz. Osman Karadeniz v.dğr.), İzmir 1999; Hüseyin Cahit Yalçın, "Tanıdıklarım: Seyyid Bey", *Yedigün*, sy. 183, İstanbul 1936, s. 16; İsmail Kara, "Seyyid Bey (Çelebizade Mehmed)", *Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi*, İstanbul 1999, II, 529-530.



SAMİ ERDEM

SEYYİD BURHÂNEDDİN

(سید برهان الدین)

Seyyid Burhânüddîn Hüseyin
Muhakkık-ı Tirmizî
(ö. 639/1241)

Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'nin şeyhi.

561 (1166) veya 565 (1169) yılında Tirmiz'de doğdu. Seyyid Kâsım Tirmizî'nin torunu, Seyyid Hasan Tirmizî'nin oğludur (Sahih Ahmed Dede, s. 123). Soyü Hüseyin'e dayandığından "Seyyid" ve "Hüseyin" nisbelerinin yanı sıra kalplerdeki sıraları bilmesi veya Şems-i Tebrîzî'nin Konya'ya gelişini Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'ye önceden haber vermesi dolayısıyla "seyyid-i sırdân", Mevlânâ tarafından anıldığı üzere "Burhâneddin, burhân-ı dîn, burhân" ve tahkik ehli bir sûfî olduğunu belirten "muhakkık" lakaplarıyla tanınır. Tirmiz'de ilim tahsilinden sonra 605'te (1208) Belh'e giderek Mevlânâ'nın babası Sultanülülemâ Bahâeddin Veled'e intisap etti. Kırk gün sohbetinde bulunup icâzet almasının ardından Tirmiz'e döndü. Ertesi yıl tekrar Belh'e gelip burada iki üç yıl kadar kaldı. Bu dönemde henüz çocuk yaşlardaki Mevlânâ'nın atabegliğini üstlendi. Bahâeddin Ve-

led'in ailesiyle birlikte Belh'ten hicret etmesi üzerine Tirmiz'e yerleşti (616/1219). Mevlevî kaynaklarında onun bu tarihten itibaren sürekli cezbe ve sekr halinde yaşadığı, inzivaya çekildiği, sekr halinden sahva geçip sekiz yıl kadar öğretim ve irşad faaliyetinde bulunduğu, daha sonra Anadolu'ya gittiği kaydedilmektedir.

Menâkıbnâmelerde Seyyid Burhâneddin'in Anadolu'ya gitme sebebi hakkında çeşitli rivayetler yer almaktadır. Şeyhi Bahâeddin Veled'in 18 Rebülâhîr 628 (23 Şubat 1231) cuma günü Konya'da vefat ettiğini aynı gün Tirmiz'de ders verirken, "Yazık yazık, şeyhim bu toprak âleminden temiz âleme göçtü" diyerek keşfetmesi ve bir gece rüyasında şeyhinin, "Benim Celâleddin'im yalnız bırakmışsın ve onu korumak konusunda kusur ediyorsun" hitabını duymasına birkaç dostu ile beraber Konya'ya gitmesinde etken olmuştur (Ferîdün-i Sipehsâlâr, s. 118; Ahmed Eflâkî, I, 56-57, 73). Sultan Veled'e göre Tirmiz ulularından birinin Bahâeddin Veled'in Konya'da olduğunu bildirmesi üzerine Anadolu'ya gitmeye karar vermiştir (*İbtidânâme*, s. 245). Bu yıllarda Mâverâünnehir ve Horasan'ı kasıp kavuran Moğol akınlarının onun hicret etmesinde etkili olduğu da ileri sürülmüştür (*DMBİ*, XII, 60). Seyyid Burhâneddin şeyhinin vefatından bir yıl sonra Konya'ya ulaştığı, Sincârî Mescidi'nde inzivaya çekildiği, bu sırada Lârende'de bulunan Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'ye mektup yazarak orasının Moğol istilâsı sebebiyle oturmaya elverişli olmayacağını belirtip onu Konya'ya çağırıldığı, bazı kaynaklarda Konya'ya gelmeden önce Kayseri'ye uğrayıp bir süre şehrin yöneticisi Sâhib İsfahânî'nin evinde kaldığı kaydedilmektedir. Seyyid Burhâneddin, Mevlânâ'ya babasının hem zâhir hem hal ilimlerinde kâmil bir şeyh olduğunu, kendisinin zâhir ilimlerinde elde ettiği üstün dereceyi hal ilimlerinde de kazanması gerektiğini söylemiş, bunun üzerine Mevlânâ kendisine intisap etmiştir (Ferîdün-i Sipehsâlâr, s. 118; Sultan Veled, s. 248). Eflâkî, Mevlânâ'nın ona daha Belh'te iken intisap etmiş olabileceğini söyler (*Âriflerin Menkıbeleri*, I, 59). Seyyid Burhâneddin ertesi yıl zâhir ilimlerinde daha da ilerlemesi için Mevlânâ'yı Dımaşk'a gönderdi. Kendisinin, 630 (1233) yılında gerçekleştiği anlaşılan bu seyahat sırasında Kayseri'ye kadar Mevlânâ'ya refakat ettiği belirtilmektedir. Seyyid Burhâneddin'in, halifenin elçisi olarak Anadolu'ya gelen ve Konya'da Bahâeddin Veled'in kabrini ziyaret ettikten sonra Kayseri'ye

uğrayan Şehâbeddin es-Sühreverdî ile görüştüğü, bu görüşme sırasında hiç konuşmadıkları (Ferîdün-i Sipehsâlâr, s. 119), Sühreverdî'nin bunun sırrını soran müridlerine Seyyid Burhâneddin'in, "Hal ehli yanında kâl dili değil hal dili lâzımdır" sözünü naklettiği rivayet edilir (Ahmed Eflâkî, I, 74; Sahih Ahmed Dede, s. 155). Ancak Sühreverdî'nin Konya'ya 1221, Seyyid Burhâneddin'in ise 1232'de geldiği bilindiğine göre bu görüşmenin Anadolu'da yapılmış olması mümkün görünmemektedir (Gölpınarlı, *Mevlânâ Celâleddin*, s. 45).

Eflâkî, Sâhib İsfahânî'nin Halep'te Halâviyye, Dımaşk'ta Mukaddemiyye medreselerinde dört veya yedi yıl ders aldıktan sonra Kayseri'ye dönen Mevlânâ'yı sarayında misafir etmek istediğini, Seyyid Burhâneddin'in buna razı olmadığını, ilimde babasını geçtiğini, "İledün ilminden inciler saçması için" halvete girmesi gerektiğini söyleyerek onu toplam 1001 günde ardarda üç defa halvete soktuğunu, halvet sonrasında, "Bütün ilimlerde eşî benzeri bulunmayan bir insan oldun; haydi yürü, insanların ruhunu taze bir hayat ve hesapsız bir rahmete garket; bu sûret âleminin ölümlerini kendi mâna ve aşkıyla dirilt" dediğini, ardından birlikte Konya'ya gittiklerini, Seyyid Burhâneddin'in burada ona irşad için icâzet verdiğini kaydeder (*Âriflerin Menkıbeleri*, I, 81-84, 89). Sahih Ahmed Dede'ye göre 639 (1241-42) yılında gerçekleşen bu olay sırasında Mevlânâ otuz altı, Seyyid Burhâneddin yetmiş beş yaşındadır (*Mevlevîlerin Tarihi*, s. 159). Konya'da müridi Selâhaddîn-i Zerkûb'un evinde misafir kaldığı sırada, "Halimi sana, kâlimi Mevlânâ'ya bağışladım" diyerek kendisinin iki mirasın itikal ettiğini ifade eden Seyyid Burhâneddin'in daha sonra Kayseri'ye yerleşmek istediği, Mevlânâ'nın buna razı olmadığı, bunun üzerine onun, "Buraya kuvvetli bir aslan yöneldi; ben de bir aslanım, birbirimizle geçinemeyiz, onun için gitmek istiyorum" diyerek onu razı ettiği, bu sözle Şems-i Tebrîzî'nin Konya'ya geleceğini beş yıl önceden haber verdiği rivayet edilir (Ferîdün-i Sipehsâlâr, s. 120). Mevlânâ'nın siyasî ortamdan duyduğu endişeden dolayı şeyhinin Kayseri'ye gitme isteğine karşı çıktığı ileri sürülmüştür. Bu iddiaya göre Mevlânâ, kendisi gibi ahilere muhalif olan Seyyid Burhâneddin'in ahî ve Türkmen zümrelerine destek veren İ. Alâeddin Keykubad'ın iktidarı zamanında Kayseri'ye gitmesine izin vermemiş, onun Kayseri'ye son geliş Keykubad'ın öldürülmesi ve ahilerin tasfiyesi üzerine

gerçekleşmiştir (Akşit, XIX/1 [2004], s. 7). Bir diğer rivayete göre Seyyid Burhâneddin, Kayseri'de Sâhib İsfahânî'yi vezirlik makamına getiren ve şehirde büyük tahribat yapan Moğollar'a tıpkı Mevlânâ gibi sempati duymakta, Türkmenler'e muhalif olan çevreleri himaye eden Moğollar bu yüzden kendisine saygı gösterip ayaklarına para saçmaktadır (Bayram, s. 88). Moğollar'ın onun ayaklarına para saçtıkları iddiası Eflâkî'nin bir rivayetinin çarpıtılmış bir yorumuna dayandırılmaktadır (*Âriflerin Menkabeleri*, I, 68). Halbuki Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî gibi Seyyid Burhâneddin'in de ahî-Türkmen zümreleri ve Moğollar'la ilgili tavri olayları tasavvufî ve bâtinî perspektiften yorumlamaktan ibaret olup siyasal ve sosyal kaygıların bir sonucu değildir.

Eflâkî, Seyyid Burhâneddin'in, Kayseri'de Sultan Alâeddin Keykubad'ın eşi Mahperi Hatun tarafından yaptırılan Huan Hatun Camii bitişiğinde halen müze olarak kullanılan medresede ders okuttuğunu, Mükremin mahallesindeki günümüze sadece tonozları intikal eden Hakırdağlı Camii'nde imamlık yaptığını, istiğrak halinden dolayı namazda uzun müddet durması sebebiyle cemaatten affını isteyerek görevi terk edip cami yanındaki halvethânede inzivaya çekildiğini kaydeder (*a.g.e.*, I, 61-62). Kayseri Mevlevîhânesi bu halvet-hânenin arsası üzerine inşa edilmiştir (Küçük, s. 280).

Seyyid Burhâneddin'in vefat tarihi tam olarak tesbit edilememekle birlikte *İbtidânâme*'de ve Eflâkî'deki bilgilere göre onun Bahâeddin Veled'in vefatından bir yıl sonra Konya'ya geldiği, dokuz yıl burada Mevlânâ'ya şeyhlik yaptığı dikkate alınarak 638 (1241) yılı sonları veya 639 (1241) yılı başlarında öldüğü söylenebilir. Eflâkî, Sâhib İsfahânî'nin onun kabrinin üzerine bir türbe inşa ettirmek istediğini, rüyasında gördüğü Seyyid Burhâneddin'in bunu reddetmesi dolayısıyla bundan vazgeçtiğini söyler (*Âriflerin Menkabeleri*, I, 69-70). Şimdiki türbe 1892 yılında Ankara Valisi Âbidin Paşa'nın yardımıyla Kayseri mutasarrıfı Mehmed Nâzım Paşa tarafından yaptırılmış, Farsça kitâbesi Ali Emîrî Efendi hattıyla yazılmıştır.

Sâhib İsfahânî, Seyyid Burhâneddin vefat ettikten kırk gün sonra Mevlânâ'ya bir mektup gönderdi, Mevlânâ Kayseri'ye giderek şeyhinin kitaplarını Sâhib İsfahânî'den aldı ve birkaçını kendisine bağışladıktan sonra Konya'ya döndü (*a.g.e.*, I, 70-71). Sultan Veled, Mevlânâ'nın Seyyid Burhâ-

neddin'in vefatıyla tek başına kaldığını, yanıp yakılarak Şems-i Tebrîzî Konya'ya gelinceye kadar beş yıl riyâzet hayatı yaşadığını, bu sırada kendisinden sayısız kerametler zuhur ettiğini, bununla birlikte irşad faaliyetinden geri durmayıp halka vaaz vermeyi, ulemâ, yönetici ve esnaf kesiminden olan müridleriyle sohbet etmeyi sürdürdüğünü söyler (*İbtidânâme*, s. 247-249).

Seyyid Burhâneddin'in adı Eflâkî'nin kaydettiği Mevlevîye silsilesinde yer alırken (*Âriflerin Menkabeleri*, II, 599), Sipehsâlâr'ın *Risâle*'sindeki silsilenâmede (s. 18) bulunmamaktadır. Ahmet Avni Konuk'a göre Seyyid Burhâneddin, Mevlânâ'nın yegâne müşridi, Şems-i Tebrîzî onun sohbet arkadaşıdır. Mevlânâ'nın babasının da Seyyid Burhâneddin'in müridi olduğu, Şam ve Hicaz seferinde onlarla birlikte bulunduğu, Dimaşk'ta öldüğü, ölümünden önce onlara Rum diyarına gitmeyi tavsiye ettiğine dair rivayetler doğru değildir (Devletşah, II, 249).

Ma'ârif adlı eserinde şeyhi Bahâeddin Veled'i övgüyle anan Seyyid Burhâneddin onun en üstün velâyet mertebesinde bulunduğunu müşahede ettiğini, Mevlânâ'ya ondan üstün bir dereceye ulaşması için dua etmediğini, zira bundan ötesinin bulunmadığını söylemiştir. Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî, "Piş, ol da bozulmadan kurtul. Yürü, Burhâneddin-i Muhakkık gibi nur ol. Kendinden kurtuldun mu tamamıyla burhan olursun. Kul yok oldu mu sultan olur" anlamındaki beytiyle (*Mesnevî*, II, 101, beyit 1319-1320) şeyhinin ilâhî hilâfet mertebesine erdiğini, meşâyihin kitaplarını ve sırlarını mütalaa etmekle birlikte muhatapları üzerinde tesirli olmasını çokça mücahede ve riyâzette bulunmasından kaynaklandığını belirtmiştir. Mevlânâ'nın oğlu Sultan Veled de ondan feyiz aldığı ifade etmiştir (*İbtidânâme*, s. 226). Sipehsâlâr ve Eflâkî'nin rivayetleriyle *Ma'ârif*'teki sözleri dikkate alındığında Seyyid Burhâneddin'in riyâzete ve özellikle oruca büyük önem veren, daima cezbe, mecnunluk ve istiğrak hallerini tecrübe eden, tasavvufu gerçek ilim ve bütün ilimlerin zirvesi sayan, şatahat türünden sözleri bulunan, sohbetlerinde Senâî'nin beyitlerinden sıkça iktibaslar yapan, tıp bilgisine sahip, nüktedan ve melâmet neşvesi güçlü bir şahsiyet olduğu anlaşılmaktadır. İsmâil Ankaravî'ye göre Seyyid Burhâneddin zâhirde ulemâ ve muhakkık meşâyih kisvesinde, bâtında fakr ve fenâ mertebesinde (*Şerh-i Mesnevî*, II, 209-210). Kayseri'deki türbe kitâbesinde geçen, "Muhyiddîn-i Arabî-

den sonra ikincidir" cümlesi onun tahkik ve temyiz ehli sülûflerden olduğuna işaret eder.

Seyyid Burhâneddin'in tasavvufî sohbetlerinin zaptından meydana gelen, seyrü sülûk ve mârifetullah bahislerinin veciz sözlerle anlatıldığı, çoğunluğu Farsça, kısmen Arapça yazılmış *Ma'ârif* adlı eserinde Senâî, Ferîdüddin Attâr ve Nizâmî-i Gencevî'den şiirlere, Hasan-ı Basrî'den Bahâeddin Veled'e kadar meşhur sülûflerin görüşlerine yer verilmiştir. Eserdeki konular, Bahâeddin Veled'in *Ma'ârif*'indeki bahisler ve *Meşnevî*'de anlatılan fikirlerle uyumludur. *Meşnevî*'de yer alan, savaşta bir müşrikin Hz. Ali'nin yüzüne tükürmesi, İsa'nın, "En çetin şey nedir" sorusuna "öfke" diye cevap vermesi, Fahreddin er-Râzî'yi kınayıp, "ene" sözünün Firavun'un ağzında bir nur oluşu, sülûkün sonu olup makâmâtın sonu olmadığı, seyr ilâllâhın sonu bulunup seyr maa'llâhın son olmadığı gibi konular *Ma'ârif*'teki bahislerin etraflıca izahından ibarettir. Kitabın sonunda Muhammed ve Feth sûrelerinden bazı âyetlerin işârî tefsiri bulunmaktadır. Eserin 5 Muharrem 687 (10 Şubat 1288) tarihli en eski nüshası (Mevlânâ Müzesi Ktp., nr. 2188) Argun b. Aydemir b. Abdullah el-Mevlevî tarafından istinsah edilmiştir. Bedüzzaman Fürûzanfer'in açıklamaları neşrettiği eser (Tahran 1340 hş.) Abdülbaki Gölpinarlı (Ankara 1973) ve Ali Rıza Karabulut (Ankara 1995) tarafından Türkçe'ye çevrilmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî, *Fihî mâ fih* (trc. Ahmed Avni Konuk, haz. Selçuk Eraydın), İstanbul 1994, s. 188; a.mlf., *Mesnevî* (trc. Veled İzbudak), İstanbul 2004, II, 101, beyit 1319-1320; Ferîdüddin-i Sipehsâlâr, *Risâle: Mevlânâ ve Etrafındakiler* (trc. Tahsin Yazıcı), İstanbul 1977, s. 18-20, 34, 117-120; Sultan Veled, *İbtidânâme* (trc. Abdülbâki Gölpinarlı), Ankara 1976, s. 1, 226, 236, 238, 244-249, 295; Ahmed Eflâkî, *Âriflerin Menkabeleri* (trc. Tahsin Yazıcı), İstanbul 1989, I, 56-75, 81-84, 89; II, 599; Lâmiî, *Nefehât Tercümesi*, s. 515; Devletşah, *Tezkire* (trc. Necati Lugal), İstanbul 1977, II, 249; İsmâil Rusûhî Ankaravî, *Şerh-i Mesnevî*, İstanbul 1289, II, 209-210; Sahih Ahmed Dede, *Mevlevîlerin Tarihi* (haz. Cem Zorlu), İstanbul 2003, s. 123, 127, 132-135, 144, 150-155, 158-160, 162-163, 306, 341; Abdülbâki Gölpinarlı, *Mevlânâ Celâleddin*, İstanbul 1952, s. 44-48; a.mlf., *Mevlânâ'dan Sonra Mevlevîlik*, İstanbul 1953, s. 194, 305; Mehmed Önder, "Seyyid Burhâneddin'in Maarif'i", *I. Kayseri Kültür ve Sanat Haftası Konuşmaları ve Tebliğleri*, Kayseri 1987, s. 84-86; Mikâil Bayram, "Devrinin Siyasi Olayları İçinde Seyyid Burhanu'd-din", *a.e.*, s. 86, 88; H. Ahmet Sevgi, *Seyyid Burhâneddin Muhakkık-ı Timizî*, Kayseri 1995; Bedüzzaman Fürûzanfer, *Mevlânâ Celâleddin* (trc. Feridun Na-

fiz Uzluk), İstanbul 1997, s. 134-139, 152-158; Franklin D. Lewis, *Rumi: Past and Present, East and West*, Oxford 2000, s. 96-118; Sezai Küçük, *Mevlevîliğin Son Yüzyılı*, İstanbul 2003, s. 280; Ahmet Akşit, "Mevlevî Yazarların Seyyid Burhâneddin'in Kayseri'ye Gidişi Hakkındaki Rivayetlerine Dair", *TİD*, XIX/1 (2004), s. 1-8; Tahsin Yazıcı, "Tirmizî", *İA*, XII/1, s. 389-390; Necîb Mâyîlî Herevî, "Burhân-ı Muhaqqık", *DMBİ*, XII, 59-61.



SEMİH CEYHAN

SEYYİD EBÛBEKİR DEDE

(ö. 1189/1775)

Mevlevî şeyhi.

1117 (1705) yılında Kütahya'da doğdu. Kütahya'nın Köprüviran (Köprüören) köyünde medfun Pîr Baba Sultân-ı Horasânî'nin neslinden gelen babası Seyyid Ahmed Efendi, Halvetî şeyhi Bahşî Efendi'nin halifesidir. Annesi Şerife Emine Hanım, Seyyid Câfer Battal Gazî soyundan Seyyid Hüseyin Efendi'nin kızıdır (Sahih Ahmed Dede, s. 206-207). Seyyid Ebûbekir 1133'te (1721) Köprüviran'dan Tavşanlı kasabasına giderek Sıdkı Dede'nin dervişi oldu. Daha sonra babasının delâletıyla diğer kardeşleri Seyyid Ömer ve Osman Efendi ile birlikte Kütahya'ya geçip Mevlevîhâne şeyhi Sâkîb Dede'ye intisap etti. Onun vefatının ardından yerine geçen büyük oğlu Şeyh Ahmed Hâlis Efendi'ye biatını yeniledi. İcâzet aldıktan sonra Konya'ya gitti ve Mevlevî Âsîtanesi postnişini Çelebi IV. Mehmed Ârif tarafından Mevlânâ Türbesi'nin perdedarlık hizmetine getirildi. 1159 (1746) yılında Mehmed Ârif'in yerine geçen Ebûbekir Çelebi tarafından Yenikapı Mevlevîhânesi şeyhliğine tayin edilince kardeşi Osman Efendi ile beraber İstanbul'a gitti. Ardından diğer kardeşi Ömer Efendi oğlu Sahih Ahmed'i yanına alarak Kütahya'dan İstanbul'a geldi. Bu tarihten itibaren İstanbul Mevlevî dergâhlarında Kütahyalı şeyhler dönemi başlamış oldu. Ebûbekir Dede, 1161'de (1748) evlendiği Âtike Hanım'ın üç yıl sonra vefatı üzerine Galata Mevlevîhânesi postnişini Sırrî Abdülbâki Dede'nin küçük kızı Saide Hanım ile ikinci evliliğini yaptı, böylece iki melevîhâne arasında bir bağ kuruldu. Yenikapı Mevlevîhânesi'nde yaklaşık otuz yıl şeyhlik yapan Ebûbekir Dede 3 Receb 1189 (30 Ağustos 1775) tarihinde vefat etti ve Yenikapı Mevlevîhânesi haziresine defnedildi. "Zâtı gibi bir adîmül-mesel târîh oldu bu / Eyleyip tekmi'l devrin geçti Bûbekir-i azîz" beyti vefatına tarih düşürülmüştür (a.g.e., s. 216-217). Ebûbekir Dede'nin *Merâtib-i*

İnsâniyye ve Menâkıb-ı Kudsiyye adlı bir eseri olduğu kaydedilmektedir (Mehmed Süreyya, II, 428).

Seyyid Ebû Bekir Dede'nin Yenikapı Mevlevîhânesi'ne postnişin tayin edilmesinden tekkelerin kapatıldığı tarihe kadar (1925) yaklaşık 180 yıl bu dergâhın şeyhliği onun soyundan gelenler tarafından yürütülmüştür. Oğulları Ali Nutkî, Abdülbâki Nâsır ve Abdürrahim Kühnî dedeler sırasıyla Yenikapı Mevlevîhânesi'ne şeyh olmuş; Abdülbâki Nâsır Dede neslinden Osman Selâhaddin Dede, Mehmed Celâleddin Dede ve Abdülbâki (Baykara) Dede aynı dergâhta meşihat makamını üstlenmiştir. Ebûbekir Dede'nin kardeşleri Seyyid Ömer ve Osman dedelerin neslinden de aynı kültür ve irfan dairesine mensup önemli şahsiyetler yetişmiştir. Seyyid Ömer Dede'nin oğlu ve *Mecmûâtü't-tevârîhi'l-Mevleviyye* müellifi Sahih Ahmed Dede, Yenikapı Mevlevîhânesi'nde aşçı dede olmuş, Ali Nutkî, Abdülbâki Nâsır ve Şeyh Galib'in terbiyesinde önemli katkılarda bulunmuştur. Sahih Ahmed Dede'nin oğlu Kudretullah Dede ile torunu Atâullah Dede, Galata Mevlevîhânesi'nde postnişinlik yapmıştır. Seyyid Ebûbekir Dede'nin küçük kardeşi Osman Dede'nin üç oğlundan Tarikatçı Mehmed Dede, Yenikapı Mevlevîhânesi'nde neyzenbaşı olmuş, Şükûfeci Hüseyin Dede ve âyinhan Râif Dede çeşitli görevler üstlenmiştir (Ali Nutkî Dede – Abdülbâki Nâsır Dede, s. 28-29). Ebûbekir ve Osman Dede neslinin Yenikapı Mevlevîhânesi'nde, Ömer Dede neslinin Galata Mevlevîhânesi'nde postnişin olmasıyla Kütahyalı Mevlevî ailesi her iki dergâha da hâkim olmuştur. Ebûbekir Dede ailesi birçok bürokratin Mevlevîliğe intisabını temin etmiş, bu sayede Mevlevîlik devlet tarafından desteklenen itibarlı bir kurum olma özelliğini son dönemlere kadar sürdürmüştür.

BİBLİYOGRAFYA :

Ali Nutkî Dede – Abdülbâki Nâsır Dede, *Defter-i Dervîşân*, Süleymaniye Ktp., Nâfiz Paşa, nr. 1194, s. 28-29; Sahih Ahmed Dede, *Mecmûâtü't-tevârîhi'l-Mevleviyye*, Mevlânâ Müzesi Ktp., nr. 5445, s. 206-207, 216-217; Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmanî* (haz. Nuri Akbayar, s. nşr. Seyit Ali Kahraman), İstanbul 1996, II, 428; Mehmed Ziyâ, *Yenikapı Mevlevîhânesi*, İstanbul 1329, s. 143; Hüseyin Vassâf, *Sefîne-i Evliyâ* (haz. Mehmet Akkuş – Ali Yılmaz), İstanbul 2006, V, 237; Sezai Küçük, *Mevlevîliğin Son Yüzyılı*, İstanbul 2007, s. 109-110, 215; Ekrem Işın, "İstanbul'un Mistik Tarihinde Mevlevîhaneler", *İstanbul*, sy. 4, İstanbul 1993, s. 128; Mustafa Erdoğan, "İstanbul'da Kütahyalı Bir Şeyh Ailesi: Seyyid Ebûbekir Dede ve Ahfâdî", *İstanbul Araştırmaları*, sy. 7, İstanbul 1998, s. 125-134.



SEZAI KÜÇÜK

SEYYİD EMÎR ALİ

(bk. EMÎR ALİ, Seyyid).

SEYYİD HÂRUN

(ö. 720/1320)

Seydişehir'in kurucusu, mutasavvif.

Hayatı hakkında bilinenler, kardeşi Seyyid Bedreddin'in dokuzuncu kuşaktan torunu Abdülkerim b. Şeyh Mûsâ'nın 962 (1555) yılında kaleme aldığı *Makâlât-ı Seyyid Hârûn* adlı esere dayanmaktadır. Abdülkerim b. Şeyh Mûsâ eserini Seyyid Hârûn hakkında pîrlerden, sâlihlerden ve azizlerden duyduğu bilgilerden derleyerek oluşturduğu Farsça evrakı Türkçeye çevirmek suretiyle yazdığını belirtmektedir (*Makâlât*, s. 22).

Makâlât'ta Seyyid Hârûn'un baba tarafından İmam Mûsâ el-Kâzım'ın, anne tarafından Veysel Karanî'nin soyundan geldiği ifade edilir. Esere göre Seyyid Hârûn, Horasan civarında âdil bir hükümdar iken atalarının mezarını ziyareti sırasında gâibden gelen bir ses tarafından kendisine Anadolu'ya giderek Küpe dağı civarında bir şehir kurmasının emredilmesi üzerine emirliği terkederek yanında kırk dervişi ve kardeşi olduğu halde yollara düşer (s. 23-24). Bir bulutun rehberliğinde Bağdat'a gelir ve burada anne tarafından Veysel Karanî, baba tarafından İmam Ca'fer es-Sâdık soyuna mensup Şeyh Emîr Alâeddin'in misafiri olur. Kırk gün Bağdat'ta kaldıktan sonra Konya'ya gitmek için yola çıkar. Yol boyunca Türkmen nüfusun yoğun olduğu bölgelerde pek çok köy ve bu köylerde tekkeler kurar. Nihayet 702 (1302) yılı civarında Konya'ya gelir. Ahmed Fakih'in türbesini ziyaret eder. Yaklaşık iki yıl Konya'da kalıp 705 (1305) yılının ilkbaharında (Bayrakdar, s. 280) Küpe dağı civarına ulaşır. Elite (Vervelit) isimli antik bir şehrin kalıntılarını kullanarak halifelerinin ve bölge halkının yardımıyla Seydişehir'i kurar. Seyyid Hârûn'un Seydişehir'e geldiği sırada bölgede Eşrefoğlu Hükümdarı Mübârizüddin Mehmed Bey (1302-1320) hüküm sürmekteydi.

Makâlât'ta şehrin kuruluşu sırasında Seyyid Hârûn'un pek çok keramet gösterdiği ve bazı ilâhî işaretlerle kendisine şehrin planının verildiği aktarılır, şehrin kuruluşu ayrıntılı biçimde anlatılır (s. 36-53). Seyyid Hârûn şehrin ilk nüvesi olarak kale, meşicid, medrese, zâviye, hamam ve ba-